

Товт В.А.

к.пед.н., доцент кафедри фізичного виховання ДВНЗ «Ужгородський національний університет» valeriy.tovt@gmail.com

Україна, Ужгород

Джуган Л.М.

викладач кафедри фізичного виховання ДВНЗ «Ужгородський національний університет» ljubachka07@gmail.com

Україна, Ужгород

ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ВИРІШЕННІ КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЙ

В статті представлено результати вивчення типових реакцій вчителів фізичної культури на конфліктні ситуації, що можуть виникати під час уроків, чи спортивних заходів, та обґрунтовано оптимальний алгоритм покрокової послідовності дій, направлених на їх вирішення. Підтверджено те, що важливою складовою педагогічної майстерності вчителя фізичної культури є його авторитет серед колективу учнів, який у значній мірі залежить від уміння розв'язувати конфліктні ситуації, що виникають на уроках. Доведено, що ефективність дій з розв'язання конфліктних ситуацій підвищується, якщо вчитель використовує модель алгоритму поведінки, що передбачає обґрунтовану дослідженнями покрокову послідовність його дій.

Ключові слова: професійні компетентності; вчитель фізичної культури конфліктні ситуації; педагогічна майстерність.

Постановка проблеми. Відомо, що результативність процесу фізичного виховання школярів у великій мірі залежить від педагогічної майстерності вчителя, складовими якої є його особистісні професійні компетентності [1-4]:

- проєктувальні - вміння планувати систему педагогічного процесу;
- конструктивні - вміння формувати в учнів навички правильного конструктивного підходу до режиму праці і відпочинку;
- організаторські - вміння організувати учнів на виконання завдань фізичного виховання;
- комунікативні - вміння знаходити спільну мову з учнями;
- гносеологічні - глибокі і всебічні знання предмету фізичного виховання.

Аналіз наукової інформації з цієї проблематики та власні спостереження дозволили зробити висновок, що наявність у вчителя фізичної культури зазначених здібностей не є достатньою запорукою успіху [4, с.170]. За результатами досліджень вчених відсутність належного рівня авторитету серед

учнів не дозволяє в повній мірі реалізувати вчителю свої здібності [1-2]. Вважається, що ця складова педагогічної майстерності вчителя поки що вивчена недостатньо. Я показують дослідження, авторитет вчителя залежить також від його здібностей розв'язувати конфліктні ситуації, які часто виникають під час уроків [3-5].

Метою роботи є вивчення типових реакцій вчителів фізичної культури на конфліктні ситуації, що можуть виникати під час уроків, чи спортивних заходів, та обґрунтування оптимального алгоритму покрокової послідовності дій, направлених на їх вирішення.

Виклад основного матеріалу.

Анонімне опитування, яке проводилося серед учнів старших класів загальноосвітньої школи, показало: авторитет вчителя певним чином залежить від його вміння гідно і виважено розв'язувати конфліктні ситуації, що постійно виникають на уроках з фізичної культури. Було встановлено, що конфліктні ситуації в класі створюються зазвичай одними і тими ж учнями і проявляються частіше у формі не зовсім адекватної поведінки. Характерним проявом такої поведінки були свідомі та демонстративні правопорушення, які повторювалися.

Спостереження, проведені на уроках фізичної культури в старших класах, показали, що більшість вчителів реагує на відверті правопорушення недостатньо емоційно та однотипно. У 78% випадків учні не звертали уваги на зауваження і продовжували порушувати дисципліну. Серед правопорушень з боку учнів, що створюють на уроках фізичного виховання конфліктні ситуації, було виділено 7 найбільш типових: *постійні прирікання; систематичне вживання некоректних виразів; відверте невиконання завдань вчителя; ігнорування зауважень та вимог; приниження слабших; бійка; умисне пошкодження майна.*

В процесі подальших досліджень за допомогою інтерв'ювання зібрана статистична інформація про реакцію вчителів на ці правопорушення. В опитуванні прийняло участь 64 вчителів чоловічої та жіночої статі. Серед опитаних 28 осіб мали незначний досвід педагогічної роботи та 36 осіб працювали в системі шкільної освіти понад 10 років. Таким чином серед різних способів вирішення конфліктних ситуацій виділено 20, що зустрічалися у відповідях вчителів найчастіше. За рекомендаціями Р.П.Карпюк, ці типи реакцій з врахуванням спільних ознак були розділені на 5 груп [3, с.357]: суперництва, співпраці, компромісу, уникнення та пристосування.

Результати опитування вчителів дозволили визначити ранги значимості способів вирішення конфліктних ситуацій. Як свідчать вказані в таблиці ранги значимості способів вирішення конфліктних ситуацій, серед названих категорій вчителів виявлені певні відмінності. Так, вчителям жіночої статі більш притаманною є поведінка компромісу та уникнення. Вони частіше були

схильними аналізувати причини конфлікту та намагалися залагодити ситуацію. В той час, як вчителям чоловічої статі була звичною поведінка суперництва та співпраці (вони вимагали дотримання певних правил і вказівок та ставили жорсткі вимоги до дисципліни учнів). Молоді та малодосвідчені вчителі були більш схильні до поведінки суперництва, що проявлялося у покаранні неслухняних учнів оцінкою, або у скаргах батькам чи керівництву школи. Серед досвідчених викладачів переважала поведінка компромісу, що проявлялося в постійних усних зауваженнях та вимогах дотримуватися дисципліни).

Для обґрунтування оптимального алгоритму послідовності дій вчителів у вирішенні конфліктних ситуацій, що виникають під час уроків фізичної культури, проведений дискретний аналіз результатів ранжирування вказаних в таблиці способів їх вирішення.

За результатами аналізу складено моделі алгоритмів, які передбачають для визначеної категорії вчителів оптимальну послідовних дій: **А** - для вчителів чоловічої статі; **Б** - для вчителів жіночої статі; **Б** - для вчителів жіночої статі; **Г** - для досвідчених вчителів (Рис. 1).

З представлених алгоритмів видно, що досвідченим вчителям характерна послідовна компромісна поведінка у розв'язанні конфліктних ситуацій з опорою на власні сили, без використання сторонньої допомоги. Дослідження наслідків такого алгоритму поведінки показало її достатньо високу ефективність. У порівнянні з алгоритмами поведінки інших категорій вчителів, вона сприяла кращому вирішенню конфліктів в учнівському колективі.

Наступний аналіз результатів дослідження дозволив створити базовий проект оптимальної загальної моделі покрокової поведінки вчителя фізичної культури у вирішенні конфліктних ситуацій, що пов'язані з правопорушеннями з боку учнів. При складанні загальної моделі перевага надавалися тим способам вирішення конфліктних ситуацій, які мали найбільшу кількість позитивних результатів та найвищий рейтинг за шкалою рангів. Отже загальна модель поведінки вчителя фізичної культури у вирішенні конфліктних ситуацій передбачала визначену послідовність його дій. Так, при першому правопорушенні здійснювався крок 1; при другому – крок 2. Якщо учень втретє порушив дисципліну, вчитель використовував крок 3 і т.д. Зазначені способи вирішення конфліктних ситуацій належать до типу поведінки співпраці.

Для перевірки ефективності зазначеної моделі поведінки вчителя фізичної культури у вирішенні конфліктних ситуацій проведено послідовний порівняльний експеримент, під час якого відслідковувалося кількість випадків правопорушень учнями 10 та 11 класів до його початку та після використання вчителями запропонованого алгоритму поведінки співпраці. Загалом до експерименту залучено 218 учнів.

Результати дослідження свідчать про зменшення кількості правопорушень під час уроків з фізичної культури серед учнів старших класів, після експерименту. Так, кількість випадків прирікань з вчителем зменшилося на 34 випадки; систематичного вживання некоректних виразів – 17 випадків; невиконання завдань вчителя – 11 випадків; приниження слабших – 3 випадки; бійки та умисне пошкодження майна – по 2 випадки відповідно.

Єдиний показник з тих, які вивчалися, «ігнорування зауважень та вимог вчителя», не покращився. Однак його незначне та несуттєве погіршення не вплинуло на загальний висновок.

Загалом отримані результати свідчать про ефективність запропонованої моделі поведінки вчителя фізичної культури у вирішенні конфліктних ситуацій.

Таким чином, дослідженнями підтверджено гіпотезу, що важливою складовою педагогічної майстерності вчителя фізичної культури є його авторитет серед колективу учнів, який у значній мірі залежить від уміння розв'язувати конфліктні ситуації, що виникають на уроках. Ефективність дій з розв'язання конфліктних ситуацій підвищується, якщо вчитель використовує модель алгоритму поведінки, що передбачає обґрунтовану нами покрокову послідовність його дій.

Запропонована модель поведінки вчителя фізичної культури у вирішенні конфліктних ситуацій може бути використана у навчальному процесі в загальноосвітній школі. Перспективою подальших досліджень є вдосконалення структури моделі та її спеціалізації на окремі контингенти учнів.